

BUITEN

16^E JAARGANG N^O. 16.

ZATERDAG 22 APRIL 1922.



Foto C. Steenbergh.

GEZICHT UIT DE ZWANENHALSSTRAAT OP DEN LIEVE-VROUWETOREN
TE AMERSFOORT.



Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE VERDWENEN DOCUMENTEN (16), UIT HET AMERIKAANSCH VAN GARDNER HUNTING	BLZ. 182
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	„ 183
OUDE EN NIEUW AMERSFOORT, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 181, 184—187
JEUGDHERINNERINGEN (VERVOLG), DOOR HANS DONKER	BLZ. 186
WESTFRIESCHE SPREEKWOORDEN EN GEZEGDEN, DOOR J. SCHUITEMAKER (Z.N.)	„ 188
ENKELE MONUMENTEN OMEN IN KOPENHAGEN (SLOT), DOOR MARIE C. VAN ZEGGELEN, GEÏLLUSTR. BLZ. 188—191	
OMGEKEERDE SPIEGELS ENZ. DOOR F. W. DRIJVER. BLZ. 190	
EEN MANNETJE MET TWEE VROUWTJES, DOOR W. HIELKEMA EN A. TERPSTRA	„ 190
KATJES VAN DEN TOOVERHAZELAAR, ILLUSTRATIE „	192

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.



DE VERDWENEN DOCUMENTEN.

16) *Uit het Amerikaansch van GARDNER HUNTING*

DE man was King en het meisje naast hem was buiten eenigen twijfel Donna Philbric. Het was een verrassing. Het was nog te vroeg in den morgen voor een plezierritje en ik had ook niet gedacht dat het meisje daar lust in zou hebben. De plotselinge vrees dat er in huis iets niet in orde zou zijn, deed mij in een halve paniek naar The Hazels terug rennen. In vijf minuten was ik bij de veranda en John liet mij binnen.

„Wat is er, John?” vroeg ik. „Ik heb King en Miss Philbric op den weg gezien.”

„Zij zijn naar de stad gegaan, mijnheer, om den rechter te spreken,” antwoordde de oude man.

Hij was vreeselijk opgewonden.

„De rechter?”

„Ja, mijnheer. Mr. King, mijnheer, bracht de tijding dat zij — vandaag, de politie zouden sturen — om Mr. Hal te halen. En Miss Donna is gegaan om — om den rechter te vragen —”

„Maar zij zijn den kruisweg opgegaan, John,” zei ik, niets er van begrijpend.

„Zoo, mijnheer?”

„Ja, bij de eerste bocht”.

„Ik weet het niet, mijnheer. Ik begrijp er niets van. Zij zouden naar de stad gaan.”

„Nu,” zei ik, „King zal het wel het beste weten. Is Hal wakker?”

„Ja, mijnheer”.

„Weet hij het?”

„Ja, helaas mijnheer”.

„Helaas? Is hij erg zenuwachtig?”

„Heel erg, mijnheer”.

„Ik zal eens boven naar hem gaan kijken”.

Als Hal met arrestatie werd bedreigd, bleef mij maar één

ding over. Snel handelen. Ik rende de trap op. Boven liep ik bijna tegen Tante Charlotte aan.

„O, Mr. Randall!” riep zij uit. „Wat ben ik blij dat u hier bent. Ik heb een vreeselijken tijd achter den rug.”

Tante Charlotte was zenuwachtig. Ik wilde naar Hals kamer gaan.

„St!” fluisterde zij, mijn arm grijpend. „Ik heb hem juist weer een slaapdrank gegeven om hem te kalmeeren. Hij werd zenuwachtig en half gek wakker, en de tijding dat de politie kwam om hem te halen, maakte hem krankzinnig.”

Ik keek haar verschrikt aan. Nog een slaapdrank? Och, misschien was het geen kwaad idee. Hij zou er stellig minder last van hebben dan van die voortdurende spanning.

„Ik moest een truc gebruiken om hem den drank te laten innemen,” sprak zij. „Ik wist dat hij hem niet zou nemen als hij wist wat het was. Hij was zoo woest.”

„En King en Miss Philbric zijn weggereden om de politie tegen te houden?”

„Ja — o ja — als zij dat kunnen,” antwoordde zij.

„Hadden zij daar kans op?”

„Ik geloof het niet. Maar Donna wilde het beslist.”

Ik keek naar het kleine, verschrikte vrouwtje.

„Best,” zei ik, „ik geloof dat het het beste is dat wij Hal niet storen. Laat hem maar weer slapen”.

Ik verliet tante Charlotte en ging weer het huis uit. Er ontwikkelde zich een plan in mijn hersens. Ik ging naar de garage en vond daar Hals chauffeur. De man kende mij nu van gezicht, ofschoon ik nooit met hem had gesproken, en zijn voorkomen beviel mij.

„Mr. Philbric heeft lust vanmorgen met mij een ritje in de auto te maken,” zei ik. „Wat hebt u voor wagens?”

Hij vertelde het mij. Ik kende de motors van beide en wist er mee om te gaan.

„Goed,” zei ik, „hoe gauw kunt ge den grooten wagen gereed hebben?”

„In twintig minuten, mijnheer”.

„Ik kan hem heel snel nodig hebben, als wij zoover zijn”.

Ik keek hem strak aan. Zijn blik rustte vast op den mijnen en hij sloeg zijn oogen niet neer.

„Best, mijnheer,” antwoordde hij.

„U bent op de hoogte van de moeilijkheden in het huis?”

„Ja, mijnheer.”

„Spreek er dan met niemand over, maar zorg dat de auto gereed staat voor oogenblikkelijk gebruik; hierdoor help je Hal en mij meer dan op enige andere wijze”.

„Ik zal het doen,” beloofde hij.

En ik geloofde hem.

Ik keerde naar het huis terug. Ik zou Hal meenemen of hij wilde of niet, als het alarm kwam, en ik zou den ouden John en den jongen Foyle op den weg plaatsen om mij tijdig te waarschuwen.

In de hal ontmoette ik niemand. Ik sloop naar Hals kamer en opende de deur. Boven den rug van den grooten stoel bij het wijdgeopende raam kon ik den bol van de rood-en-witte gebreide ijsmuts zien, die hij droeg als hij in de open lucht zat. Ik liep zacht op hem toe en keek in zijn gezicht.

Zijn oogen waren gesloten en de bleekheid om zijn lippen was nog opvallender dan anders. Terwijl ik zoo naar hem keek, viel het mij op hoezeer hij thans — nu zijn lijden hem zoo had uitgeput — op zijn zuster leek. Het was ietwat schrik-aanjagend te zien hoe stil hij was. Ik voelde zijn pols. Die was kalm en krachtig en scheen normaal, maar arme jongen! Ik had diep medelijden met hem toen ik voelde hoe teer zijn hand was en hoe dapper en geduldig hij was geweest bij al zijn lijden.

Ik ging naar mijn eigen kamer en trok een dikkere jas aan, stak mijn pet in mijn zak en ging naar beneden. Ik ging in de bibliotheek voor het vuur zitten en wachtte op eenig signaal. Ik staarde in de vlammen, tot ik eensklaps snelle voetstappen in de hal hoorde. Ik ging erheen en stond tegenover den ouden John, wiens gezicht doodsbleek was.

„Ze zijn gekomen!” hijgde hij.

„Wie?” vroeg ik. „King en Miss Donna?”

„Nee, nee!” riep hij uit. „De schout en twee helpers. Zij rijden juist het hek in. Ik zag ze bij den hoek van de schutting”.

Hij beefde. Ik greep hem bij den arm.

„John,” zei ik. „Ik ga op de vlucht met Hal — als ze hem nazitten. Begrepen? Ik ga nu naar zijn kamer en breng hem door den achtergang naar de garage. Bericht mij daar wat zij zeggen”.

Ik sprong de trap op. Nu weifelde ik niet meer. Bij Hals deur bleef ik staan om te luisteren. Buiten, op de oprijlaan, hoorde ik praten. Zachtjes trad ik de kamer binnen en liep op den knaap toe. Hij sliep nog rustig.

„Hal!” fluisterde ik, zachtjes zijn schouder aanrakend.

Hij bewoog zich niet.

„Hal!”

Ik schudde hem iets krachtiger heen en weer.

Hij bleef absoluut stil liggen. Zijn ademhaling was regelmatig. Arme jongen. Hij was zoo vol vertrouwen dat ik hem zou helpen. . . .

Eensklaps hoorde ik beneden hard een deur dichtslaan. Ik boog mij over den knaap heen, schoof een hand onder zijn knieën en tilde hem op, gewikkeld in de dikke jas. Toen schopte ik de deur open en liep snel de hal door naar de achtertrap.

Mijn last woog niet zwaar en ik ging snel naar een portaaltje waarop een deur uitkwam, die naar het laantje naar de garage leidde. Eensklaps kwam iemand van links hard aanloopen. De Fransche dienstbode, Aileen, stond voor mij.

„Wees stil,” zei ik, „doe de deur open en laat mij eruit”.

Zij gehoorzaamde mij oogenblikkelijk en even later rende ik over den weg naar de garage. Ik hoopte dat het meisje ons niet zou verraden.

Bij de deur van de garage stond de chauffeur.

„Alles is gereed, mijnheer,” sprak hij snel. „Deze is het!”

Hij wees op de groote, blauwe auto, het dichtst bij ons.

„Zal ik de machine aanzetten of eerst de achterpoort openen?”

„Man, je bent een kraan!” riep ik dankbaar uit. „Open eerst de poort. Die komt op de laan uit, nietwaar?”

„Ja, mijnheer. En de laan leidt naar den zijweg,” antwoordde hij.

Hij rende naar buiten, terwijl ik den stillen slaper in mijn armen ophief en hem in de diepe kussens van de tonneau neerlegde. Toen stond ik stil en luisterde een oogenblik. Ik hoorde geen geluid. Ik haalde wollen en rubberdekens van de planken achter den wagen en dekte ze over den knaap die languit op de groote achterbank lag. Toen ging ik naar de groote deuren vóór den wagen en vond dat zij ongegrendeld waren en alleen maar open geduwd behoeften te worden.

Ik stond bij de motor en wachtte op de terugkomst van den chauffeur om de machine aan te zetten, toen de stilte eensklaps werd verbroken. Een lange, wilde, doordringende kreet — het geschreeuw van een vrouw — klonk over het grasveld, blijkbaar uit het huis, en de eene kreet volgde op den anderen.

„Help! Help! Hierheen! Hier is hij! hier! Hij ontsnapt!”

ELFDE HOOFDSTUK.

Ik kon mij maar één ding voorstellen. Het was de dienstbode, die ik bij de kleine deur had verlaten. Ik begreep niet waarom zij totnutoe had gewacht met haar alarmsignaal!

Ik keerde mij oogenblikkelijk om en opende de groote garage-deuren. Met een snelle beweging zette ik de motor aan en het volgende oogenblik zat ik aan het stuur en de wagen schoot vooruit. En bliksemsnel was ik in de oprijlaan.

Bij het hek vond ik den chauffeur, die alles in gereedheid had. Ik hoorde op eenigen afstand luid geschreeuw achter mij, maar ik geloofde toch dat ik ongezien was gebleven. Ik reed tot aan den kruisweg, sloeg rechts af en weldra vlogen wij voort tusschen de velden, die nog in den morgendauw glinsterden.

Twee mijlen ver schoot ik voort over den gladden weg. Toen verminderde ik mijn vaart en ging oostwaarts langs een beteren hoogen weg.

Er waren dreigende regenwolken aan den hemel en een lucht van regen hing overal om ons heen.

Op de eerste twee mijlen van den weg had ik niemand ontmoet, maar op den grooten landweg begon ik boeren te zien, die naar de stad reden. Ik kon niet zien dat zij met bijzondere attentie naar mij keken. Ik ontmoette kinderen, die naar school gingen met hun lunchmandjes en boeken, en nu begreep ik pas hoe vroeg het nog was.

Toen de minuten tot een kwartier werden en tot halve uren, begon mijn groote opwindning wat te zakken. Ik stopte een keer en stapte uit om een blik te werpen op den knaapen zag hem heerlijk rustig slapen. Ik dacht over zijn verrassing bij zijn ontwaken, wanneer hij merkte dat ik hem had geschaakt.

De bergen kwamen langzaam dichterbij ons. Zoo leek het mij tenminste, terwijl ik't voorgedeelte van de groote machine voortdurend naar het dichtst bijzijnde gedeelte ervan gericht hield.

Ik reed zoo snel ik durfde met het oog op den slapenden knaap.

De wind woei mij sterker in het gelaat en werd koeler en vochtiger. De wolken werden donkerder om de toppen der bergen, die nu zichtbaar waren achter de voorste heuvels. De donder rommelde in de spleten en boven de donkere bosschen, alsof de bergen zelf gromden om onze komst.

Ik keek op mijn horloge en tot mijn groote verbazing zag ik dat er al bijna drie uren verlopen waren sedert wij het huis hadden verlaten. Ik wist dat ik een grooten afstand had afgelegd met een gemiddelde snelheid van 25 mijl per uur. Wat de plaats betrof waar ik mij bevond, daarvan had ik geen flauw vermoeden. Zelfs als ik een stad binnen reed, zou ik niet weten welke stad het was vóór ik het had gevraagd.

Eindelijk reed ik op hetgeen ik voor een hoofdweg hield, maar wat bleek een blind pad te wezen, dat langzaam maar zeker doodliep in een met gras begroeid laantje op den top van een lagen heuvel en aan den zoom van een bosch.

Ik reed over een brug over een grooten stroom, die een diepe geul had gesneden in de heuvelhelling, even voor ik merkte dat ik in een cul-de-sac was en dit feit bracht mij in verwarring. Ik had echter volstrekt geen lust om terug te keeren.

Ik stapte uit de auto en ging snel den omtrek verkennen. De zaak was op dit oogenblik werkelijk angstaanjagend. Met de bosschen vóór mij moest ik minstens een mijl terugkeeren voor ik weer kwam bij het pad dat ik had ingeslagen en eenig deel van den afgelegden weg terug te rijden, beteekende een gevaarlijk uitstel. Toen echter ontdekte ik met verlichting en dankbaarheid een karrespoor tusschen de boomen, blijkbaar leidend naar een weg verder noordwaarts, die mij tusschen de hooge bergen zou brengen. Ik bracht de auto snel en blij op dezen nieuwen, maar moeilijken weg.

Ik had echter nog niet ver tusschen de boomen gereden voor een toenemen van den wind in de toppen en enkele zware regendropels mij waarschuwdend dat de storm naderde. Ik wist dat ik alle mogelijke voorbereiding moest maken om dien storm het hoofd te bieden. Ik begon uit te kijken naar een gunstige plaats waar ik de auto kon zetten en had nu spijt dat ik mij tusschen het geboomte had gewaagd. Een hevige wind maakte de bosschen een veel gevaarlijker plaats dan het open veld.

(Wordt vervolgd).

DE BLOEMENTUIN.

Wanneer het weer wat milder wordt kunnen we buiten op een bedje de z.g. tweejarige bloemzaden uitzaaien. Hieronder vallen o.m. de Muurbloem, Duizendschoon, Judaspenning. Deze drie bloemsoorten zijn haast bij een ieder bekend en dankbare bloeiers. Als het zaad goed zichtbaar is, kan men een weinig water geven en na eenigen tijd moet men een paar keer verplanten, zoodat we tegen den winter reeds flinke planten hebben, welke natuurlijk vorstvrij moeten worden bewaard om dan in het volgend jaar te worden uitgeplant. Onze vijvers kunnen we indien gewenscht nog beplanten met waterlelies (*Nymphaea*) waternoot en gele plomp, terwijl we langs den waterkant de Lisch of Waterweegbree kunnen planten; ook de dotterbloem geeft met zijn gele bloemen een mooi effect. Als met dit koude weer het gazon nog niet erg door wil groeien, kan men nog veel goedmaken door per 100 M² circa 1 K.G. chili te strooien, doch liefst als het gras goed droog is, anders verbrandt alles; het best geve men de chili in den middag. Verkiest men koemest, dan kunnen we dat bij donker weer ook geven, liefst een weinig verdund. Met het inboeten van groenblijvende planten zooals Rhododendrons, Coniferen, Aucuba's en andere magniet langer gewacht worden. Wanneer ge eens een prachtige soort Rhododendron wilt hebben, bestel dan eens de Pink Pearl, die prachtig rose is met groote bloemen. Men moet er wel wat meer voor betalen dan voor de andere soorten, doch de rijkdom aan bloemen, die we er voor terugkrijgen, vergoedt ruimschoots de meerdere uitgaven. Indien ge hyacinthen buiten hebt staan, kunt ge, wanneer de knop flink zichtbaar is, eenige bollen voorzichtig met een schopje op doen en er een bakje of mandje mede vullen; ze zullen, indien ge ze een zonnige plaats geeft en veel water, nog wat vroeger bloeien dan buiten, en stellen U in de gelegenheid, de ontwikkeling harer bloem in de kamer gade te slaan. Nadat ze zijn uitgebloeid, verwijderd ge de bloem, en plant de bollen ergens op een vergeten hoekje, waar ze het volgend jaar weder met vernieuwden moed U het ontwaken der natuur komen aankondigen.

6 April.

N. V



Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT'S OUDE STADSMUUR BIJ DE BUITENKAMPPPOORT.

OUD- EN NIEUW-AMERSFOORT.

HET alleroudste gedeelte van Amersfoort, binnen den gordel van de zoo typische Muurhuizen, vormt, vooral dóór die Muurhuizen, wel het meest eigenaardige en schilderachtige deel van het oude Stichtsche stedeke. Vooral dóór de Muurhuizen, waaraan we reeds eenige maanden geleden 1), een artikel wijdden. En als men zich herinnert, wat we toen over de onaantrekkelijke hoofdstraat, de Langestraat, schreven, en bedenkt, dat we ook reeds in dit blad de hoofdkerk, gelegen aan het oude centrum, den Hof, behandelden, zal men misschien gaan vermoeden, dat van de rest weinig meer te vertellen is, behalve dan van Amersfoort's schoonen Lieve Vrouwe-toren, den alom bekenden en terecht vermaarden slanken steenen reus. Ten onrechte, want er is nog wel wat meer. Maar ongetwijfeld moet toch allereerst van dien toren gesproken worden.

Volgens een oude legende zou zijn bouwmeester, den toren van Rhenen—een schepping van zijn zoon—aanschouwd hebbende, zich, diep teleurgesteld omdat deze iets schooners had doen verrijzen dan hij zelve, van het leven hebben beroofd. Dit verhaal mist vermoedelijk allen historischen grond, evenals de bewering dat beide torens, benevens die der O. L. Vrouwekerk te Antwerpen, scheppingen zijn van denzelfden kunstenaar. Maar het bewijst wèl, dat, begrijpelijk trouwens, reeds eeuwen geleden Rhenen's Cunera- en Amersfoort's Lieve Vrouwetoren met elkander werden vergeleken, en bovendien eerstgenoemde de schoonste der twee werd geacht. Terecht? Het is wel heel moeilijk, hierop een beslist antwoord te geven. Rhenen's toren kan ontegenzeggelijk bogen op rijkere details; de toren van Amersfoort overtreft hem evenwel in gratievolle slankheid, en zou dit vermoedelijk nog meer doen, als de oorspronkelijke spits ware behouden gebleven, die echter herhaaldelijk, in 1547, 1623 en 1651, door den bliksem werd getroffen en afbrandde; dat de brand in laatstgenoemd jaar tot de spits bleef beperkt, was te danken aan het krachtadig optreden van den stadstimmerman Leenaert Nicasius. Eenige

1) In het nummer van 24 December 1921.

jaren later werd de toren van een nieuwe spits voorzien, die, hoewel in geheel anderen stijl, toch niet bepaald ontsiert, al geeft zij aan den top van het machtige bouwwerk iets gedrongens, dat de rest zoo geheel mist. Deze spits, naar 't ontwerp van Jacob van Campen, werd nog herhaalde malen door 't hemelvuur geteisterd, maar in zoo geringe mate, dat zij nog heden in haar 17de eeuwse vormen den steenen kolossus kroont.

Behalve de reeds genoemde verschillen is er n'g iets, dat deze toren van dien der Cunerakerk te Rhenen onderscheidt: de traptoren, tegen den doorluchtigen achtkanten lantaarn aangebouwd, die aan het geheel een eigenaardig silhouet geeft, dit verrijkt, meenen we, al kunnen we ons wel voorstellen, dat anderen aan Rhenen's toren, die dit torentje mist, juist daarom de voorkeur geven. De bouwmeester heeft hiermee wellicht de bedoeling gehad te herinneren aan de Moeder des Heeren, met haar kind tegen zich aan gedrukt. En is deze slanke toren, van verre gezien, niet als een bevallige vrouw, met de kroon op het hoofd en een kind op den arm? Dat het volk hem nog vaak „Maria met het kindeken” noemt, behoeft dan ook zeker niet te verwonderen.

Het in ons land betrekkelijk zeldzame verschijnsel, dat een dergelijke hooge toren geheel voltooid werd, is, evenals te Rhenen, te danken aan de rijke gaven, ingebracht door de bedevaartgangers, die naar Amersfoort stroomden, nadat daar in 1444 door een vrouw een beeldje van Onze Lieve Vrouwe in het water was gevonden, dat door haar biechtvader in de O. L. Vrouwekerk werd geplaatst, „ende daer geschieden ontallicke mirakelen”, naar het oude verhaal mededeelt. Kort daarop, in 1447, werd nabij de kerk met den bouw van den toren, thans Amersfoort's roem, een aanvang gemaakt. Dank zij de offergaven der toestroomende pelgrims, kon hij reeds in 1471 voltooid worden.

De kerk zelve, na de Hervorming in tegenstelling met de St. Joris- of Groote kerk veelal Kleine kerk genoemd, bestaat niet meer. In 1787 hield de door de Patriotten in 't nauw gebrachte prins Willem V, verblijf binnen de muren van Amers-

foort; er waren toen vrij veel troepen binnen de stad gelegerd en hunne krijgsvorraden waren in verschillende gebouwen onder dak gebracht. De Lieve-Vrouwe-kapel was tijdelijk ingericht voor kruitmagazijn en arsenaal; het ontploffen van een bom, gevolgd door het springen van buskruit, verwoestte het oude bedehuis, waarvan de overblijfselen in 1805 werden opgeruimd. Een groote open ruimte ontstond, die met boomen werd beplant, welk eenige jaren geleden gerooid zijn, en niet door andere vervangen. Waarom men geen moeite doet, het aanzien van deze onaantrekkelijke ruimte te verfraaien, is ons niet bekend; de plek schreeuwt als 't ware om groen en bloemen.

Zoo staat de prachtige toren thans alleen. Op 't oogenblik mist hij veel van zijn schoonheid: het achtkante bovenstuk is door steigers omringd, die den toren, zelfs van verre gezien, ontsieren, immers hem zijn slankheid ontnemen. Maar het besef dat hij, als de herstellingswerken ten einde zijn gebracht — vele jaren zullen daar nog wel over heen gaan! — in grooter luister zal oprijzen, is een troostende gedachte.

Het „klock-speelwerck”, dat de L. Vrouwetoren rijk is, mag met eere genoemd worden; het feit, dat 29 der speelklokken door den befaamden Hemony werden gegoten, zegt genoeg. Jammer, dat de omvang ervan — slechts 33 klokken — niet in overeenstemming is met de treffende afmetingen van den toren. En naar verluidt, is dit klokkenspel, slecht onderhouden en verouderd, slechts met de grootste inspanning te bespelen. Men kan niet rond gaan in oud-Amersfoort, zonder telkens te stuiten op nalatigheden van zijn gemeentebestuur, zooals wij reeds vroeger moesten constateeren.

Rhenen zonder den Cuneratoren zou Rhenen niet meer zijn, heeft een onzer medewerkers in het vorige nummer geschreven. Een dergelijke plaats neemt de L. Vrouwetoren in het veel grootere en méér schoon- en merkwaardigheden bezittende Amersfoort natuurlijk niet in, al vormt hij wel de grootste bouwkunstige schoonheid der stad. Want er is nog wel iets méér, zooals we reeds zeiden (gezwegen dan nog van Muurhuizen en St. Joriskerk), ook in het oudste stadsdeel. Geen overvloed van fraaie gevels zoekt men er; Amersfoort moge in de middeleeuwen en nog in de 16de eeuw tijden van bloei hebben gekend, men vergelijke het Stichtische landstadje, juist in dien tijd zoo herhaaldelijk door vijandelijke benden en epidemieën geteisterd, niet met een stad als Dordrecht, nog veel minder met de machtige Zuid-Nederlandsche steden. En de bloeitijd der Zeven Provinciën, de bloeitijd der bouwkunst ook in deze landen, is Amersfoort voorbijgegaan. Zoo wordt het begrijpelijk, dat men er slechts enkele mooie scheppingen vindt uit den tijd, die in de Hollandsche steden zooveel schoons zag verrijzen, en dat men er tevergeefs zoekt naar een monumentaal Raadhuis, een schilderachtige waag of een dergelijk openbaar gebouw.

Het oude stadhuis, dat aan den Hof stond en in 1822 is afgebroken, was een vrij simpel gebouwtje (overblijfsel wellicht van 't Huis der heeren van Amersfoort, die in 1259 naar het kasteel Stoutenburg verhuisd zouden zijn) dat voornamelijk aan een in 1547 aangebracht bordes en een uit het dak rijzend koepeltorentje eenige voornaamheid dankte; het tegenwoordige, waarop wij zoo straks terugkomen, is een deftige particuliere woning, door een vermogend stadgenoot gesticht.

Een van de weinige overgebleven middeleeuwsche gevels, die vermelding verdient, is wel die van het Kapelhuisje, op den hoek van de Krankeliedenstraat en het Lieve Vrouwekerkhof, een sierlijk 15de eeuwsch gebouwtje, waarin eertijds het college van de Regenten der Lieve-Vrouwe-kapel vergaderden, en dat toen wellicht, evenals thans, reeds als taverne gebruikt werd. Schuin daarover trekt een grappig winkelpuitje de aandacht. Van de 17de eeuwsche renaissance-gevels verdienen vooral een aan de Langestraat (reeds afgebeeld in „Buiten” van 10 Nov. 1917) en dan twee kostelijke geveltjes aan het grachtje de Havik vermelding, grappige, tegen elkaar aan gedrukte huisjes, vriendelijke oude besjes, waarboven de nog oudere, maar in zijn slankheid toch zoo eeuwig-jong lijkende Lieve Vrouwetoren als beschermend uit komt kijken.

Dat grachtje de Havik, Amersfoort's eerste haven, naar men vermoedt, vormt wel een der bekoorlijkste stadgezichten. Kan men zich hier nog in een Hollandsch stadje verplaatst wanen, dat geldt zeker niet voor een straatje als de Pater-nosterstraat, eigenlijk niet veel meer dan een rommelig steegje, dat, hoewel er geen enkel mooi détail is te bewonderen, een prachtig kleuren- en lijnenspel te aanschouwen geeft.



Foto C. Steenberg.

AMERSFOORT. OUDE HUISJES AAN DE HAVIK.

Jammer, dat de door de stad vloeiende beek, hier plechtiglijk Korte en Langegracht genoemd, zoo weinig tot haar schoon bijdraagt, dank zij de leelijke of karakterlooze huizen, die langs hare oevers staan geschaard. Toch mogen we wel aannemen — oude prenten geven recht tot dit vermoeden — dat overal aan de voornaamste straten en grachtjes smaakvolle, zij 't meest eenvoudige geveltjes hebben geprikt. De



Foto C. Steenberg.

AMERSFOORT. OUD HUISJE IN DE KRANKELEDENSTR.

ellende die in en na den Franschen tijd over de stad kwam, en het totaal gemis van smaak en piëteit, dat een groot gedeelte der 19de eeuw kenmerkt, hebben hier echter hun betreurenswaardige gevolgen wel héél sterk doen gevoelen, misschien wel juist hierom, omdat een *buitengewone* sierlijkheid, die zelfs tot 't gemoed der 19de eeuwse verdaken sprak, hier slechts in weinige gevallen de sloop- en verknoeilustige gemoederen kon verteederen.

(Slot volgt).

A. L.

JEUGDHERINNERINGEN.

(Vervolg).

HET was dien dag warm. Het zou zelfs te warm geweest zijn om in een open landauer te toeren, als er niet een heerlijk koeltje gewaaid had. Toen we pas onderweg waren, was ik blij, dat het woei, niet vermoedende, dat juist die wind weldra m'n gansche plezier zou bederven.

In de stad ging alles goed. De huizen, de nauwe straten braken de kracht van den wind, maar toen tante alle merkwaardige punten, hoekjes en trapgeveltjes gezien had, ging het naar buiten.

Nauwelijks was het rijtuig den stadssingel opgereden, die langs den vijver van het park liep, of de wind sloeg ons krachtig in den rug, m'n hoed, waaraan geen elastiek zat, vloog bijna af, zoodat ik genoodzaakt was hem op het verdere gedeelte van den tocht vast te houden. Dat was niet het ergste. Maar de steeds waakzame, op alles bedachte Cato, die blijkbaar vanaf haar bankje m'n kraag verloor, stond met haar zitplaats op, legde haar hand op m'n schouder en fluisterde, zoodat zelfs Marietje haar niet verstaan kon:

„Hans, ze kunnen alles zien, je kraag waait heelemaal op, je moet hem met je eene hand plat neerdrücken”.

Ik kreeg 'n schok van angst.

Waarschijnlijk had Cato me op tijd gewaarschuwd. Maar alle genot was voor mij vervlogen.

Daar zat ik nu, met m'n rechterhand aan den rand van m'n hoed, de linkerhand over m'n schouder heen naar het midden van mijn rug gekromd met alle vijf vingers waaier-vormig uitgespreid om den kraag in bedwang te houden en de schandelijke plek aan het oog te onttrekken.

Ik keek eens even om, en meende een spottend, guitig lachje om de lippen van tante Jo te bespeuren.

Zou ze het geheim ontdekt hebben? En als zij het ontdekt had, zou dan Marietje het ook bemerkt hebben?

De plek brandde me op m'n gloeiend ijzer. M'n houding was niet bepaald aangenaam. 't Was vermoeiend. Dat was het ergste niet. Maar ik voelde me bespottelijk, bespottelijk in de oogen van de voorbijgangers, van tante Jo en van Marietje.

Stel je eens voor, dat tante met haar ondeugende zucht tot plagen of Marietje in haar onschuld me gezegd had: „Zeg, Hans, waarom hou je je kraag zoo vast?”

Gelukkig werden die woorden niet gesproken. Het zou ook al te wreed zijn geweest.

Na de singels te hebben afgereden, ging het weer de stad in, en toen we in de luwte van de huizen kwamen, ontsnapte me onwillekeurig een zucht van verlichting.

Marietje ging nog even mee naar ons huis een glas limonade drinken; daarna ging ze heen, terwijl ik nog maar altijd niet wist of ze het bemerkt had, ja of neen.

Wat tante Jo betreft, die liet me niet lang in twijfel. Ze zei, dat ze even uit moest en een half uurtje later kwam er een groot pak met allerlei aardige jasjes, waaruit ik mocht kiezen. Ik was maar half in m'n schik; Ma en Cato, die blijkbaar alles aan tante verteld hadden, vonden de attentie erg lief.

Een kwelling, te pijnlijker daar ze zich ontelbare keeren herhaalde, zal ik in de volgende regelen schetsen.

Marietje hield van mij; in ieder geval bewonderde ze mij. Ik was sterk, durfde alles, kon uitmuntend knikkeren en haasje-over springen, klepperde en float als de beste en liep harder dan menige jongen.

Eens had ze tegen me gezegd: „Hè, Hans, wat kun jij ontzettend hard loopen”. Van dat oogenblik af was het m'n glorie, na het eten, als ik m'n schoenen verwisseld had voor een paar pantoffels, die ik met banden over de wreef onwrikbaar aan m'n voeten bevestigde, in een ren langs haar huis te vliegen. Ik voelde me fier als een Arabisch paard; m'n voeten raakten nauwelijks de straatkeien en vlug als de wind ging het langs haar venster.

Twee keer per week echter liep ik nog harder dan gewoonlijk; ik overtrof mezelf, niet uit trots op m'n talent, niet uit liefde, maar om aan de schande te ontkomen.

M'n ouders hielden er maar ééne dienstbode op na en daar er veel boodschappen moesten gedaan worden moest Marietje altijd uit haar werk kon, werd ik, de jongste, er vaak op uitgezonden om verschillende huishoudelijke artikelen te halen.

Twee keer per week moesten we een roggebrood hebben, een groot roggebrood, waarvan in huis een kwistig gebruik gemaakt werd. Het was geen brood, dat je onder je blouse kon verstoppen; het was lang, breed en zwaar, en de bakker deed er nooit een papier om. Die bakker woonde een paar huizen voorbij de woning van den heer Gevers. Wanneer er haast bij was en Cato me nakeek, was er geen mogelijkheid een omweg te maken. Geregeld kreeg ik van Cato de opdracht mee vooral goed versch roggebrood mee te brengen, omdat men er drie dagen mee doen moest.

Maar Jansen had weleens niet anders dan oud roggebrood. Onveranderlijk speelde

zich dan het volgende tooneeltje af:

„Volk”, riep ik, als er niemand op het slap gerinkel van de deurbel voorkwam.

„Wat mot u hebben, jongeneer?” sprak dan Jansen, die met z'n slaperige oogen, verwarde grijze haren en diep geploide bleek rufgebrood uit z'n dutje scheen te zijn opgeschrikt.

„Een roggebrood van zes pond, baas, maar goed versch”, zei ik.

„k Heb alleen maar varsch brood, jongeneer”, sprak Jansen statig en zelfvoldaan, en tegelijk woen hij me een zesponder af. Dan, vóór het mij te overhandigen, legde hij het brood op de toonbank, plaatste z'n duim, een grooten, breeden duim met grauwen nagel op het brood, ging er met z'n volle gewicht op liggen, zoodat duim en nagel erin weg-zonken, en voegde er dan bij:

„Kiek moar ies, 't is zoo zacht as siede. 'n Ulevel, jongeneer?”

„Asjeblijft, baas”, zei ik en ik stak de ulevel in m'n mond. Die ulevel was tusschen Jansen en mij, wat een handslag is op de paardenmarkt of een contract bij den notaris. Het aannemen van de ulevel was het sluiten van den koop,



Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT. KIJKJE IN DE PATERNOSTERSTRAAT.



Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT. LIEVE-VROUWE-KERKHOF MET GEZICHT OP DE ST. JORISKERK.

het stilzwijgend erkennen, dat het roggebrood inderdaad zoo zacht was „as siede”.

Dan moest ik terug, met het roggebrood onder den arm langs de ramen van Marietje. Dat was het oogenblik, waarop de schaamte me vleugelen gaf. Ik nam van de stoep van den bakker af een vaart, die al sneller en sneller werd; als een pijl schoot ik voorbij het venster, waar „zij” kon zitten. Zonder het hoofd te wenden, steeds recht vooruitziende, ging het in een onafgebroken ren naar huis. Dan gaf ik het brood aan Cato. O, hoe rampzalig voelde ik me dan soms, als Cato, na het brood onderzoekend bekeken en zelfs be-roken te hebben, ontevreden zei:

„Hans, je hebt je weer een oud brood in je handen laten stoppen. Het is zoo hard als een kei”.

„Da's niet waar”, antwoordde ik, „want je kunt er je heelen duim insteken. Jansen heeft 't me zelf laten zien en hij zei, dat 't zoo zacht was als zijde”.

Dan trachtte Cato vergeefs haar duim in 't brood te drukken; daarna moest ik het probeeren, dan werden de oudere broers tot getuige geroepen. Iedereen beproefde z'n krachten, maar de een na den ander gaf het op; het brood deukte geen millimeter in. Jansen moest er wel een bijzondere methode op na houden om er een heel gat in te persen.

„Breng het maar weer terug”, zei Cato hard, „en als Jansen je geen ander kan geven, dan ga je maar naar Brink”.

Terugbrengen! Weer met dat fatale brood onder m'n arm langs Marietje; daarna Jansen dreigen een ander brood bij z'n concurrent, z'n aartsvijand, te halen, terwijl ik nog den smaak van de ulevel in m'n mond proefde!

Kan iemand zich een flauw denkbeeld vormen van wat ik leed in zulke oogenblikken? —

Werd ik soms zwaar beproefd in m'n jongensijdelheid, erger was het nog, wanneer m'n begrippen omtrent het mijn en dijn ten gevolge van m'n liefde in het gedrang kwamen.

Marietje was dol op bloemen, vooral op jasmijn en rozen.

Als men de stadspoort doorging, kwam de bedwelmende geur je tegemoet waaien van een prachtigen struik jasmijn. Schilderachtig stak de reine witte bloem af tegen het met mos befluweelde bruin van den ouden torenmuur. De politie had strenge bevelen, te waken tegen iedere schending van het park. De liefde deed me echter alle gevaren trotseeren; als het terrein goed verkend was en zich nergens de gevreesde blinkende helm vertoonde, dan werd fluks een mooi takje, rijk aan bloemen, met een zakmes afgesneden om weldra op de blouse van Marietje te prijken.

Was de rozentijd aangebroken, dan was het gevaar van betrappt te worden veel grooter. De rozen, in alle kleuren en schakeeringen in het plantsoen vertegenwoordigd, stonden in perken in 't midden der gazons. De agenten circuleerden geregeld door de paden; hier en daar stonden bordjes met: „Streng verboden op het gras te loopen”, en in iederen tuinman of metselaar zagen wij, jongens, een geheim agent. Toch bood ik ook hier niet lang weerstand aan de verzoeking. Als de paden leeg waren, snelde ik het gras over naar de roos, die me door haar fraaie vorm en kleur bekoord had, en een oogenblik later stapte ik met bonzend hart, de roos verborgen onder m'n blouse, naar de stad terug om Marietje gelukkig te maken. Zij nam de bloemen aan zonder eenig gewetensbezwaar, zonder me zelfs te vragen, waar ik ze geplukt had.

Maar de kruik gaat zoo lang te water, tot ze breekt. Het feit, dat ik nooit betrappt werd, maakte me overmoedig.

Achter het exercitie-terrein lag aan het einde van een smal berkenlaantje het kerkhof, een vriendelijk kerkhof met goed verzorgde paadjes met witte schelpjes bestrooid, met eenvoudige grafzerkjes door ijzeren hekjes of lage palmhaagjes omgeven en beschaduwde door treurwilgen.

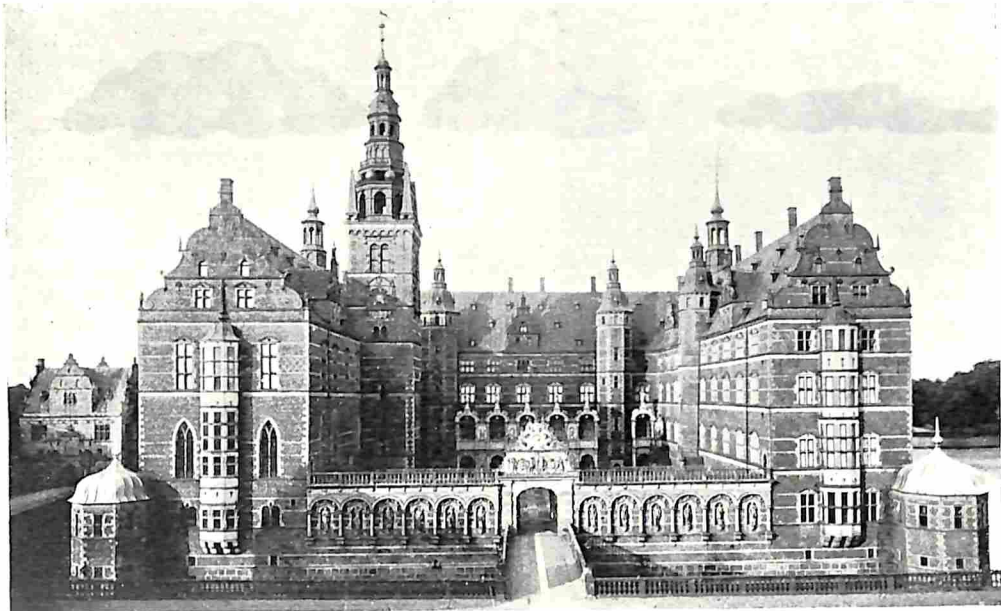
Te midden der graven stond een antiek steenen gebouwtje, dat wij in onze gesprekken „het knekelhuisje” noemden, omdat sommige jongens beweerden, dat het vol lag met de doodsbeenderen van vervallen graven, die plaats hadden moeten maken voor nieuwe. Later hoorde ik, dat het eenvoudig een kapelletje was.

Das gebouwtje lag half verscholen achter allerlei struiken, deutzia's, rhododendrons, ribessen, sneeuwballen en ook rozen, prachtige rozen, waaronder één soort vooral door haar vurig dieproode bloem en heerlijken geur een ieders aandacht trok. Nooit nog had één onzer het gewaagd de hand te slaan aan de rozen van het kerkhof. We waren er inwendig van overtuigd, dat een dergelijke daad niet ongewroken



Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT. HET KAPELHUIS.



ENKELE MONUMENTEN OM EN IN KOPENHAGEN.
HET SLOT FREDERIKSBORG, VOORZIJD.

zou blijven. Bloemen stelen uit het park was gevaarlijk, rozen plukken op het kerkhof, vlak bij het knekelhuisje, dat zou slecht zijn. Bovendien werden de bloemen streng bewaakt door den doodgraver.

Allen kenden we den vreemden man slechts van aanzien; nooit spraken we met hem. Hij was klein, nogal gezet, had een bleek gelaat, groote fletsgrijze oogen en vlossige, witte haren, die in een krans van onder z'n pet uitfladderden. Een dichte lange baard gaf hem het aanzien van een kabouter.

Minuten en minuten achteren kon hij, kromgebogen op z'n spade rusten, altijd maar starend, en we wisten niet of hij naar ons keek of dat z'n blik langs ons ging naar iets, wat wij niet zagen.

Op een middag was ik alleen naar het kerkhof gegaan, als gedreven door een boezen geest. Alle paden waren verlaten, slechts ééne vrouw, in 't zwart, lag geknield in een verwijderd hoekje bij een graf, dat bedekt was met een kleine zerk. Ze had den rug naar me toegekeerd. Nergens zag ik den doodgraver.

Onbewust was ik gekomen voor den struik met de mooie roode rozen. Snel wierp ik nog een onderzoekenden blik om me heen. Toen, gerustgesteld, maar terwijl m'n hart en slapen klopten, strekte ik m'n hand uit naar een prachtige knop. Ik greep den steel en me niet storende aan de doornen, rukte ik de roos af. Op datzelfde oogenblik zag ik een hoofd van achter een rhododendron omhoog rijzen.

't Was zich niet, hij keek me slechts aan, onbeweeglijk, met z'n vreemde oogen, die nu echter duidelijk niets anders zagen dan mij, den dief.

Ik was versteend, m'n voeten waren aan den grond genageld; m'n arm bleef uitgestrekt, maar m'n vingers lieten de roos ontglippen. Zoo bleven we elkaar een poos aanstaren.

Toen kwam er beweging in den man. Hij naderde langzaam. Waarom zou hij ook hard gelopen hebben? Ik kon geen voet verzetten. Toen hij bij me was, legde hij z'n knokige hand op m'n schouder, vroeg, hoe ik heette, hoe oud ik was en waar ik woonde. Toen hij alles opgeschreven had in een boekje, dat hij uit z'n binnenzak gehaald had, zei hij, dat ik wel gaan kon en dat ik er wel meer van zou hooren.

Thuis durfde ik er niets van te vertellen en zelfs tegenover m'n kameraden en Marietje zweeg ik over hetgeen mij overkomen was.

Niet lang duurde het of er kwam aan onze deur een agent, die een papier afgaf. Ik werd voor het kantongerecht gedaagd.

Pa was zeer boos; Ma huilde vreeselijk. Hoe ik ook bad of smeekte, ik moest naar de rechtszitting gaan.

Nog zie ik me zitten binnen het hek der beklagden. Het was als een benauwde droom, waarvan me niet veel is bijgebleven.

Alleen herinner ik me nog, dat vóór de mijne de zaak van twee boeren behandeld werd. Het ging over gestolen eieren. Een der twee mannen scheen erg geestig te zijn, want telkens als hij sprak, ging uit het talrijke publiek een gelach op, dat me vreemd en onaangenaam in de ooren klonk.

Toen was het mijn beurt. Ik bekende natuurlijk alles en de kantonrechter onderhield me streng over het slechte van m'n daad.

Eenige weken na de zitting kwam er een gezegeld papier, waarop stond, dat ik een boete van één gulden drie en vijftig en een halven cent moest betalen. Dat geld werd uit m'n mageren spaarpot genomen.

Schaamde Marietje zich over een jongen, die voor het kantongerecht gedaagd was? Had Pa misschien eens ernstig met den heer Gevers gesproken en hem verzocht z'n dochtertje te verbieden met mij te spelen? Nooit ben ik achter de waarheid kunnen komen, maar zeker is het, dat sinds den dag der rechtszitting een merkbare verkoeling tusschen ons viel waar te nemen.

Ik leed verschrikkelijk. En m'n lijden werd nog smartelijker, toen ik zag, hoe zij, mij zooveel mogelijk vermijndend, meer en meer het gezelschap zocht van een zeker Jan Smits, een jongen, die, ik moet het tot m'n spijt erkennen, door iedereen aardig gevonden werd en zelfs

grooten menschen door z'n geestige zinnen aan het lachen bracht. Alle hoop de liefde van Marietje terug te winnen, gaf ik echter maar niet zoo dadelijk op.

Fré scheen in z'n hart te genieten van onze verkoeling. Hij had me meermalen aangeraden toch niet langer achter dat meisje aan te loopen en weer uitsluitend met hem te gaan spelen.

„'t Is met de meisjes niks gedaan”, filosofeerde hij. „ik heb 't je altijd wel voorspeld.”

Nog wilde ik niet naar hem luisteren.

En ik zou zeker nog maanden lang m'n pogingen voortgezet hebben om tegen Smits te concurreeren, had niet een bij uitstek pijnlijk voorval me eindelijk volkomen de oogen geopend.

't Was winter geworden. Het ijs lag in de grachten, de sneeuw bedekte de straten en de meeste jongens hadden de lage schoenen voor hooge rijglaarzen verwisseld.

Die verwisseling was echter een luxe, die voor ons, jongens uit een talrijk gezin, tot het onbereikbare behoorde. Ik liep dus zomer en winter met dezelfde lage knipschoenen, die me tot even boven de enkels reikten.

In het begin van den winter nu, waarin deze historie plaats vond, droeg ik een paar schoenen, die een mijner broers te nauw waren geworden. M'n enkels waren zeer tender, zoodat er altijd een wijde gaping was tusschen m'n kous en de korte schacht der schoenen. Het afgedankte paar echter was zóó wijd, dat het heusch belachelijk was en ik onnoemelijk leed, als iemand naar m'n voeten keek.

Op een goeden morgen stond ik in het vrij-kwartier op de speelplaats voor me uit te staren, toen Smits met een doodleuk gezicht naast me kwam, toen Smits met een iets tegen me te zeggen. Toen, terwijl hij kalm z'n hand opende, liet hij een sneeuwballetje van behoorlijke grootte precies tusschen m'n kous en het wijd afstaande leer glijden. Op hetzelfde moment hoorde ik een onderdrukt gelach. Ik keek om en zag, dat het Marietje was, die zich ten mijnen koste amuseerde.

Die lach oogen me door m'n ziel.

Van dat oogenblik af was ik voorgoed van m'n liefde voor haar genezen.

(Wordt vervolgd).

HANS DONKER.

Westfriesche spreekwoorden en gezegden.

Warskippers (Waardschappers = Logées) en visch,
Blijven maar twee dagen frisch.

Het raakt onder peerds buk. (Onder de buik van 't paard. Als 't paard het hooi of 't gras, uit de ruif gehaald, op den grond laat vallen, wordt 't vermorst. Wordt gezegd van alles wat verwaarloosd wordt.)

„Spek en Maai toe”, zei de man en 't was Vrouwendag 2 Februari al op. (Wordt gezegd van 'n verkwister.)

't Voer leit in de breg. (Is bij de brug neergevallen. Be-teekent: 't ongeluk is geschied.)

Nou vliegt er 'n jonkie toe me knie uit. Deer gaat m'n paip van uit! (Allebei uitroepen van verbazing.) J. S. Cz.

ENKELE MONUMENTEN OM EN IN KOPENHAGEN.

(Slot).

VIER mijlen van Kopenhagen af, bij Hillerode, verrijst het pompeuse slot Frederiksborg. Frederiksborg werd reeds door Frederik II in 1560 gebouwd. Gedurende zijn gansche regeering was de koning met dien bouw bezig. Het was een indrukwekkend kasteel in middeleeuwschen stijl, een waardige geboorteplaats voor den zoon Christiaan IV. Deze had Frederiksborg ook, evenals zijn doorluchtige vader, in zijn voortdurende belangstelling opgenomen. Het was zijn ideaal het middeleeuwsche kasteel in een geheel nieuw en schitterender verblijf te herscheppen. Nauwelijks meerderjarig, vatte hij het plan op den grootsten vleugel af te breken en een nieuwen te doen verrijzen. Jörgen von Fiborg was weder de man aan wien dit werd opgedragen. Zoo begon in 1602 de herbouw van den z.g. kerkvleugel, waar zich ook de ridderzaal bevindt; later in 1605 werden de Koningsvleugel en de Prinsessenvleugel afgebroken en opgebouwd. Het kasteel bestond uit drie vleugels. De koningsvleugel ligt in het midden, aan weerszijden begrensd door de Kerk en Prinsessenvleugel, welke beide vleugels weder verbonden zijn door een terras. Op dit terras werd de muziek opgesteld wanneer de Koninklijke familie zich in den Koningsvleugel op de bovengalerij aan het volk in den binnenhof vertoonde. Frederiksborg doet waarlijk dien schilderachtigen tijd voor onzen geest verrijzen als wij het door de drie poorten en over de laatste brug genaderd zijn. De hooge roode baksteen muren, de lichtere zandsteenornamenten, de groote figuren tusschen de marmere zuilen in de nissen, maken een rijken, weelderigen indruk. In dezen schitterenden binnenhof staande, voelt men zich wat gegeneerd als toerist in een eenvoudig 20e eeuwsch reispakje het kasteel binnen te gaan. Hier behooren fluweel en bont, vederen en goudbrocaat een mensch te omhullen. Toch is het schitterend aanzien dat Frederiksborg in de 17e eeuw moet gehad hebben, verdwenen, want *dit* Frederiksborg is niet het werkelijke uit dien tijd, het is de getrouwe copie wat het groote geheel betreft. Immers de groote brand in December 1859, tijdens het verblijf van Koning Frederik de VII met Gravin Danner, vernielde behalve de kerk het geheele kasteel, waardoor alleen de buitenmuren bleven staan. Wanneer men nu door de prinsessenzalen dwaalt tusschen de ontelbare antieke meube-

len, gobelins, schilderstukken en kostbaarheden, is het bijna ongelooflijk dat dit alles niet het oude is, maar het door 't Deensche volk weder bijeengebrachte. Frederiksborg staat daarom niet meer als een stuk Koningsgeschiedenis tusschen de oude beukenbosschen van Seeland, maar als een nationaal monument, een herinnering, aan den Deenschen roemrijken tijd, dien het volk niet wilde verliezen. Het grootste finantieele aandeel aan deze herstelling, die vijf en twintig jaar duurde, heeft de bekende J. C. Jacobsen gehad, een naam welken het kunstlievende Denemarken veel dank verschuldigd is. Waarschijnlijk zou het oude schitterende aanzien (de beelden nu van zandsteen, waren bijv. alle verguld) ons te bont zijn voorgekomen. Nu zelfs is het inwendige van Frederiksborg overladen. Aan dit zelfde euvel lijden de andere prachtige kasteelen van Denemarken, het machtige Kronborg bij Helsingor, het liefelijke Rosenborg in Kopenhagen en zelfs het kleine jachtslot, „de Eremitage” in de Lyngby (dierentuin), zij zijn alle tot het smakelooze toe overladen. Rosenborg, Kronborg en Frederiksborg zijn evenwel van verlaten kasteelen in musea veranderd, zoodat wij die overlading eenigszins als natuurlijk kunnen aanvaarden. De „Eremitage”



IN DE SLOTKERK VAN HET KASTEEL FREDERIKSBORG.

is echter nog altijd een Koninklijk jachtslot, tot welks bezichtiging men de toestemming moet hebben van het Koninklijk paleis. De tegenwoordige Koning is geen jager, ook zijn zoons niet, en reeds sinds langen tijd weergalmt in Dyrehave niet meer het geluid van den jachthoorn. Het is een gelukkig verschijnsel dat zelfs onze Koningen de jacht opgeven als een wreed vermaak. Dit denkbeeld verzoende mij met de verlatenheid van dit jachtslot, dat daar zoo bijzonder uitlokkend ligt, op het onafzienbare heuvelachtige terrein, omgeven door de heerlijke beuken en berkenbosschen van Seeland's kust. Duizende herten grazen er op de zonnige grasvlakten en rennen u zonder vrees tegemoet in de uitgestrekte wouden. In waarheid is de omgeving van de Eremitage een tuin, een speeltuin voor deze dieren. Jammer dat, door hun groot aantal, eens in het jaar een drijfjacht moet gehouden worden en dan aan veler paradijsbestaan wreed een einde moet worden gemaakt.

Met deze liefelijkste aller Deensche plaatsen, de Eremitage en haar beukenbosschen, wil ik voorloopig afscheid nemen van de enkele monumenten om en in Kopenhagen, die hier, zij het ook oppervlakkig, onder de aandacht van den lezer zijn gebracht. Voor mijn geest kleurt weder de blauwe Sond langs den Deenschen strandweg, rijst in de verte als in een vagen damp de hogere Zweedsche kust. De trein brengt den reiziger van Kopenhagen tot het oude Helsingor toe, waar het machtige Kronborg verrijst langs de vele badplaatsjes en visschersdorpjes, half verscholen in de gloedwarme beukenbosschen, half bespoeld door de blauwe golven. Klampenborg, Taarbeck, Strandmøllen, Stadsborg, Vedbek, Rungsted e.a. vormen een reeks van meer of minder mondaine, en naar ze eenvoudiger zijn ook meer of minder schilderachtige plekken. Tot de maand September toe brengt de trein, die een derde klasse met een verdieping heeft, honderden kantoorheeren van deze buitenplaatsjes waar hun familie vertoeft, naar Kopenhagen waar de zaken wachten, en ook tot dien tijd rennen des Zaterdags en Zondags de auto's met Kopenhagers langs den prachtigen breeden zich steeds slingerenden kustweg. Maar dan in September worden de hôtels en pensionsgesloten. Het wordt veel vroeger dan bij ons koud en de menschen hebben geen behoefte meer aan zee en bosch; maar zee en bosch blijven hun schoonheid behouden; zij worden nog schooner in de stilte die de Deensche herfst inwijdt. De Eremitage rijst hoog op haar groenen heuvel, de ranke herten onwetend van die wreede najaarsdrijfjacht, grazen langs den boschrand totdat één, door geheimen angst gedreven, het koninklijk gewei opheft en speurt met angstig donker oog; dan vlucht hij het bosch in en de anderen volgen, een dravende kudde van edele dieren die niet weten waarom zij vluchten, plotseling, en de bladeren beginnen te vallen, de grond wordt een rood tapijt, in de lucht is beweging van komende herfststorm en de zacht lispelende Sond krijgt een dreigende grijze kleur; de enkele kleine zeilertjes, bol hun wit of bruinrood doek, vluchten als de herten aan land, naar de kust. In den tijd van Denemarkens jagerskoningen brak nu ook de wilde tijd aan voor de „Eremitage" op den groenen heuvel. In haar met spiegels versierde groote zaal ging de drinkbeker rond, in den hof blaften de jachthonden. Nu brengt de herfst één oogenblik slechts het geknetter der geweren en dan wordt het stil, stil in de uitgestrekte, dichte, diepe beukenbosschen, waar de kasteelen en het lustslot verrijzen langs verscholen zachtglanzende meren, de Lo en de Mose, half vijver half moeras, die de sprookjes en sagen bewaren van het oude Deensche land.

MARIE C. VAN ZEGGELEN.

Omgekeerde spiegels enz.

In „Buiten" van 8 April j.l. schrijft de heer C. Visser een en ander over *Oude Gebruiken*, zooals die in zwang waren en nog altijd zijn bij overlijden, waar aan het sterfhuis de luiken gesloten of de gordijnen neergelaten worden — ook aan de huizen in de naaste omgeving — terwijl men de spiegels en de schilderijen bedekt of omkeert. Volgens den schrijver zou dit overoud gebruik zijn oorsprong vinden in de zucht om in het sterfhuis een atmosfeer van somberen ernst te scheppen.

Toen ik een en ander las, moest ik onwillekeurig aanstonds denken aan het bekende „se non è vero è ben trovato". De verklaring van den heer Visser moge goed bedacht zijn, zóó zelfs, dat zij den schijn der waarheid voor zich heeft, zij is evenwel ten eenenmale onjuist.

De zaak, om welke het hier gaat, geeft ons een sterk sprekend voorbeeld van Camouflage, d.w.z. maskeering, vermomming, misleiding, in verband met de vroeger algemeen verbreide opvatting, dat de geest van een afgestorvene gaarne blijft rondwaren in de omgeving der oude woning, terwijl hij den nablijvenden verre van goedgezind is, reden waarom het geraden is hem zooveel mogelijk den terugkeer naar zijn voormalig huis te beletten.

Om deze en geen andere reden draagt men zoo mogelijk het lijk niet de gewone deur uit en volgt men niet den gewonen weg bij het grafwaarts brengen. Daarom ook draagt men den doode soms driemaal het erf rond en werpt men, aan een kruispunt gekomen, op elk der vier wegen een bos stroo. Zelfs had een begravenis uit die oorzaak soms bij donker plaats.

De hulle- of rouwdoek had geen andere beteekenis dan de nabestaanden onkenbaar te maken, welk laatste de feitelijke oorsprong van alle „rouw dragen" is, hetwelk bij verschillende volken in verschillende kleuren der kleeren geschiedt.

Ook het huis moet zooveel mogelijk onkenbaar gemaakt worden, reden waarom men luiken of gordijnen sluit, spiegels en schilderijen bedekt of omkeert. Er zijn volksstammen, waar zelfs de nablijvenden tijdelijk het sterfhuis verlaten of althans zorg dragen dat het in huis

zoo stil mogelijk toegaat, ten einde den geest van den afgestorvene te verschalken, hem in den waan brengend dat de familie verhuisd is.

Aan al die gebruiken ligt alzoo *niet* ten grondslag de bedoeling om een „atmosfeer van somberen ernst te scheppen", zooals de heer Visser meent, terwijl vele treurende er die gedachte aan zullen verbinden, maar *wel* om den geest van den afgestorvene te misleiden.

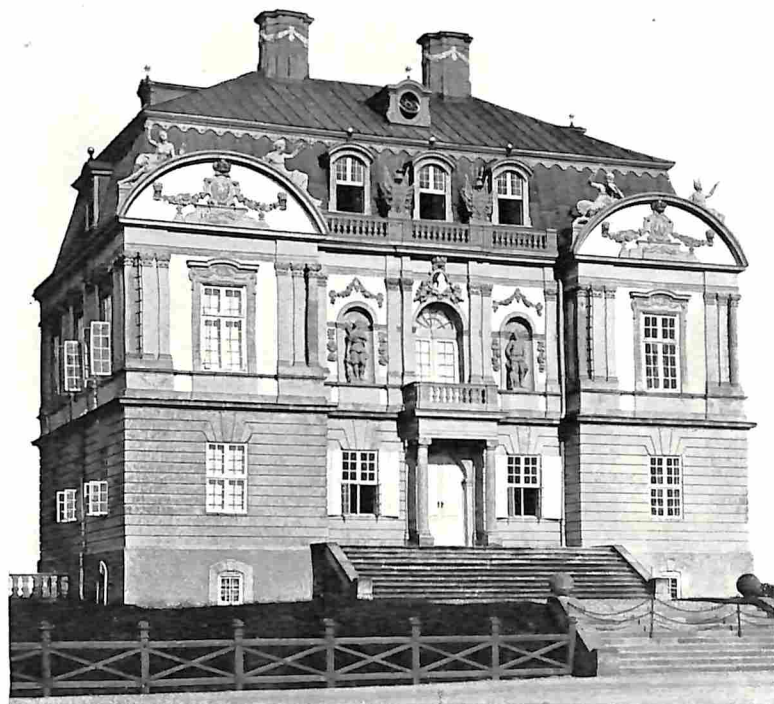
Belangstellenden kunnen over dit onderwerp uitvoeriger lezen in het hoofdstuk „Camouflage" van mijn, bij de Uitgevers Scheltema en Holkema verschenen boek „*Veelerlei Beelden*".

Naarden, 9 April.

F. W. DRIJVER.

Een mannetje met twee vrouwtjes.

DE vriendschap tusschen Krulkuif en Tuimelaar was reeds vele malen beproefd en in alle beproevingen des te hechter geworden. Den vorigen winter, toen Tyr met zijn verstijvenden adem in 't vlakke Friesland alle water in ijs en alle aarde in steen had veranderd en ze met vele andere kieviten als ballingen rond zwierden aan de kusten van de Middellandsche zee, of nog verder zuidwaarts, toen hadden ze in elkander oude bekenden herkend, die op de zelfde groene weide in aan elkaar grenzende nestgebieden het eerste levenslicht hadden aanschouwd. En



ENKELE MONUMENTEN OM EN IN KOPENHAGEN.
HET KONINKLIJK JACHTSLOT EREMITAGEN IN DYREHAVE.

plots herinnerden ze zich dat eerste moment van doodsangst in hun jonge leven, toen ze naast elkander met inspanning van alle nog half ontloken krachten gevucht waren voor het onbarmhartige monster, dat ratelend recht op hun af kwam schuiven en op zijn weg slechts dood en verderving achter liet. De herinnering aan die eerste kennismaking met de maaimachine bracht hen opeens als broeders tot elkander en voortaan waren ze onafscheidlijk.

Wanneer het hooger klimmen van de zon en de toenemende warmte in hen het heimwee naar de koele Friese velden wakker riep en ze eindelijk als met elastieke koorden naar het Noorden werden getrokken, hadden ze steeds naast elkander vliegend in den grooten koppel, den verren trek mee gemaakt en ze hadden niet gerust, eer ze hun geboorteplek met alle dierbare herinneringsbeelden van den vorigen zomer hadden weergevonden.

Na de eerste zware dagen van moeizaam zoeken om het nog schaarsche voedsel en harden strijd tegen de gure, vroeg Maartsche buien, als ze in de koude nachten lijf aan lijf gedrongen elkander verwarmden, was met de ontsluiting der vroegste plantenkoppen de liefde in hun leven verschenen en ja, in die dagen van pedanterie en ijverzucht en minnestrijd waren ze even van elkander vervreemd. Waren ze niet geheel vervuld van de uitverkorene, de liefde uit heel den koppel, wier bezit niet zonder inspanning en strijd te veroveren was? Doch toen ze de zege bevochten hadden, toen de veelomstreden geliefde de „knotte” had aangenomen en ze den koppel verlieten om als gelukkige bruidegoms eigen huis en heem te vestigen, toen hadden ze elkander gemakkelijk weergevonden en op dezelfde weide hadden ze hun nest gebouwd en 't heem van den een grensde pal aan dat van den ander.

't Zonnig geluk der wittebroodsweken hadden ze even broederlijk gedeeld als de latere zorg voor het eerste kroost, en ze hadden bij elkaar troost gezocht en gevonden na de eerste bittere ontgoocheling, toen ze van hunne eerstelingen waren beroofd. De beide lijpkjes hadden het voorbeeld hunner echtgenooten gevolgd en waren hartsvriendinnen geworden.

Toen kwam plotseling in een donkeren nacht 't noodlot in den vorm van een bloedbelusten bunzing en den volgenden morgen verlichtte de bleeke zon een triest hoopje verformfaaide veeren, het eenige overschot van den eens zoo kwikkeluif. Verlaten doolde de weduwe rond. Bij wie zou ze troost en steun vinden, dan bij haar boezemvriendin en bij den trouwen makker van haren wreed vermoorden echtgenoot?

Zoo kwam het, dat het lijpkje van Krulkuif zich gevoegd had onder de bescherming van Tuimelaar. Welk beter bewijs voor zijne trouwe vriendschap kon deze geven, dan door de verlaten weduwe geheel tot zich te nemen en haar lief te hebben en haar te verzorgen, zooals zijn niet vergeten broeder zou hebben gedaan? Voortaan had Tuimelaar twee vrouwtjes, en dikwijls hebben we opgemerkt hoe hij ze beiden, ondanks de verdubbelde zorg en inspanning, met gelijke toewijding beschermde en liefkoosde.....

Louter fantasie, natuurlijk. Nochtans mogelijkheid. Ieder eierenjager kent het uitzonderingsgeval: één mannetjeskievit gepaard aan twee wijfjes. Ieder jaar is dit verschijnsel opnieuw, hoewel sporadisch, op te merken. Welke zijn de oorzaken van dezen inbreuk op de monogamie die regel is bij onzen eierzamen, vaderlandsch en vogel? Wie zal het zeggen. Wie zal de motieven aan 't licht brengen, die de door ons zoo weinig begrepen levensgenooten tot dikwijls in onze oogen onzedelijke handelingen drijven? Wij zijn maar al te dikwijls geneigd voor al dergelijke afwijkingen



ENKELE MONUMENTEN OM EN IN KOPENHAGEN.
GEZICHT OP HET KASTEEL FREDERIKSBORG.

van den door onze onfeilbaarheid gevonden regel heel nuchtere verklaringen te zoeken. Zoo zouden we van dit geval een heel logische, doch alleen daarom nog niet gewaarsborgd-juiste verklaring kunnen geven op de volgende wijze.

In een gegeven gebied overtreft het aantal wijfjes-kieviten dat der mannetjes. Op den gezetten tijd ondergaan alle wijfjes de heftige werking der voortplantingsdrift. De dieren behoeven zich niet, evenals de menschen, te schamen voor hunne natuurlijke behoeften, en de wijfjes, door den geslachtsdrift aangegrepen, zullen deze trachten te bevredigen. Dit is niet anders mogelijk, dan doordat zij, die bleven zitten, zich wenden tot een reeds gehuwden man. Natuurlijk kan ditzelfde geval ontstaan, doordat een reeds gehuwd mannetje komt te sterven, en waarom zou het onmogelijk zijn dat een al te haastige âld man bij nadere kennismaking ontdekt, zich vergist te hebben? Geene wetsformaliteiten weerhouden hem dan van eene echtscheiding en het verlaten vrouwtje zal zich moeten getroosten bij een minder kieskeurigen minnaar.

Dit zijn slechts veronderstellingen. Het geval komt voor: er moet dus een oorzaak zijn en deze oorzaak moet eene bijzondere zijn, waar de kievit immers van nature monogamist is.

Er doen zich voor hem vier afgebakende gevallen voor, die elk voor zich hem bijzondere gegevens verschaffen en eene onderscheiden gedragslijn voorschrijven. De gevallen zijn de volgende:

a. beide vrouwtjes bewonen 't zelfde kampgebied en 't zelfde nest; b. beide vrouwtjes bewonen hetzelfde kampgebied



ZAAL VAN DE TWEEDE VERDIEPING IN HET
KASTEEL FREDERIKSBORG.

en afzonderlijke nesten; *c.* de vrouwtjes bewonen verschillende, onmiddellijk aan elkander grenzende kampgebieden; *d.* de vrouwtjes bewonen verschillende door eene neutrale strook gescheiden kampgebieden.

Het geval *a* biedt den eierenjager in den regel veel gemak en voordeel. De bepaling van de nestplaats is veelal niet moeilijk daar de kans buitengewoon groot is, dat een der vrouwtjes op of bij het nest wordt aangetroffen. Ook de gedragingen van het mannetje bieden den jager vele herkenningsteekenen. Immers moet de echtgenoot in dit geval twee vrouwtjes waarschuwen. De beide vrouwtjes gaan meestal eerst een eindje loopen om dan gezamenlijk of kort achter elkaar op te vliegen, veelal in de richting waar zich het mannetje heeft neergezet. Blijken beide vogels aan de leg te zijn en vindt de jager een nest met drie of vier eieren, dan gaat hij in dit geval met meer omzichtigheid te werk dan anders. Gewoonlijk zal hij een nest met drie of vier eieren ledigen en zich er niet verder mee bemoeien, immers de vogel legt er niet meer bij. Doch in het onderhavige geval zullen de eieren waarschijnlijk van twee verschillende vogels afkomstig zijn. Dit is gemakkelijk te constateeren aan het verschil in grootte, vorm en kleur der eieren. Er kunnen bijv. twee eieren van het eene en twee van het andere vrouwtje zijn. Dan besluit de jager om uit dit geval zooveel mogelijk voordeel te trekken door het z.g.n. „melken” toe te passen. Zoo zal hij iederen dag twee eitjes kunnen rapen.

Dit geval is werkelijk een buitenkansje, want het behoort tot de groote uitzonderingen. Dit biedt zelfs de mogelijkheid tot het vinden van een nest met acht eieren. Ook het geval *b* biedt den jager weinig moeite. Vooral het gedrag van het wakend mannetje is hier karakteristiek en van veel nut. Hij moet toch twee wijfjes waarschuwen, die zich op eenigen afstand van elkander bevinden en dus tweemaal het sein van onveilig geven. Dit is dikwijls opvallend; evenzoo 't opvliegen van twee vrouwtjes. Nog gemakkelijker wordt het, indien het eene vrouwtje oud en ervaren en het tweede jong en onervaren is. Is daarbij het mannetje een uitgeslagen kwant, dan zal hij zich dikwijls met het eerste vrouwtje zoo behendig en vlug hebben verwijderd, dat de jager geen gelegenheid heeft gehad om de bewegingen met juistheid te onderkennen. Het jonge wijfje is echter blijven zitten. Ook dit moet mee. Dan keert het mannetje terug en waarschuwt zijn tweede vrouwtje, noopt haar soms zelfs wel door duwen en pikken tot opvliegen. Zoo heeft hij dus, terwijl de jager reeds alle hoop had opgegeven, door zijne trouwe plichtsbetrachting zelf de plaats van het nest verraden. Waar het andere nest in 't zelfde kampgebied ligt, wordt dit dan ook spoedig gevonden.

Komt in dit geval een valk over het kampgebied gevlogen dan zullen, wanneer de roover in de nabijheid van het nest is gekomen, beide vrouwtjes ongeveer gelijktijdig het mannetje bij den aanval te hulp snellen, zoodat de valk dan door drie kieviten tegelijk wordt bestookt.

De aanwezigheid van *c* kan in den regel reeds op grooten afstand uit de vlucht van het mannetje worden opgemerkt. We weten dat het mannetje-kievit tot gewoonte heeft boven zijn kampgebied gestaag heen en weer te vliegen van de eene

grens naar de andere. De onderscheiden kampgebieden ontlopen elkaar niet veel in grootte.

In dit geval echter, waar de nesten in twee aan elkaar grenzende kampgebieden liggen, neemt het mannetje zijn vlucht over deze beide. Deze is abnormaal groot en geeft te denken. Hij valt den jager op verren afstand in 't oog en ver-raadt hem dat de kievit twee kampgebieden bewaakt. Ook wanneer een valk den omtrek onveilig maakt, blijkt de bijzondere situatie onmiddellijk. Het mannetje houdt den strijd veel langer vol dan gewoonlijk. Daarbij zien we dikwijls de beide vrouwtjes achtereenvolgens mee strijden, 't welk een onfeilbare aanwijzing is van één mannetje-kievit met twee wijfjes in onderscheiden nestgebieden. Komt de eierenjager opdagen, dan dient het mannetje snel te handelen. Heeft de jager de wind in den rug, dan zal ook de âld man met den wind

mee kunnen vliegen (immers hij staat boven den wind op schildwacht). De waarschuwingsvlucht geschiedt dan zeer snel. Eerst waarschuwt het mannetje 't dichtst bijzijnd vrouwtje; ze vluchten dan gezamenlijk over het tweede wijfje heen dat dus door deze aftochtsvlucht wordt opgejaagd. Deze wijze van wegvluchten verschaft den jager slechts weinig gegevens en het vinden van de nesten is in dit geval dan ook lastig. Loopt de jager tegen den wind in, dan zal ook de âld man tegen den wind in moeten vliegen. In dit geval geschiedt dus de waarschuwingsvlucht langzamer en moeilijker, en is beter te onderkennen. Kan het mannetje daarbij niet beide vrouwtjes in eene rechte vluchtlijn bestrijken, doch moet hij zich naar links en naar rechts wenden om hun het naderend gevaar te verkondigen, dan heeft de jager ruimschoots gelegenheid meer waardevolle waarnemingen te doen. Ook komt het voor, dat het mannetje niet den tijd heeft om beide vrouwtjes te waarschuwen. In dit geval dus ziet de jager zich eerst een paartje verwijderen en later een alleen vliegend wijfje. Allerlei combinaties zijn er in dit geval mogelijk en komen ook werkelijk voor, die zelfs den ervaren eierenjager op een dwaalspoor kunnen brengen.

Worden, zooals in het door ons genoemde vierde geval, de kampgebieden der beide vrouwtjes door eene neutrale strook gescheiden, dan kunnen zich natuurlijk alle reeds besproken gevallen voordoen. Het sterkste kenmerk ligt dan in de buitengewoon verhoogde activiteit van den mannetjes-kievit, die steeds af en aan moet vliegen om de

wijfjes te verzorgen, te waarschuwen, te verdedigen. Vooral in den vroegen morgen heeft de âld man het dan razend druk.

Daar het niet noodig is, dat de beide nesten op den zelfden tijd zijn gebouwd en dus de vrouwtjes niet gelijktijdig aan den leg behoeven te zijn, zijn er bij het geval „een mannetje met twee vrouwtjes” eene onafzienbare serie combinaties mogelijk. Alle gevallen, die bij een normaal kievitenhuwelijk enkelvoudig voorkomen en, zooals we hebben gezien aan den jager afzonderlijke eischen stellen, kunnen hier gecombineerd zijn. Geen wonder dan ook, dat de eierenjager al zijne ervaring, scherpzinnigheid en waarnemingsvermogen moet te hulp roepen om bij het ontdekken van een dubbel kievitenhuwelijk den juisten stand van zaken te kunnen onderkennen. En dat moet hij om doelmatig te kunnen handelen!

W. HIELKEMA EN A. TERPSTRA.



Foto C. Steenberg.

KATJES VAN DEN TOOVERHAZELAAR.